HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 / (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume: 13, Issue: 1, February 2021

www.historystudies.net

OSMANLI DÖNEMİ'NDE UŞAK KAZASI AZİZLER KÖYÜ'NÜN SOSYO-EKONOMİK YAPISI (XVI. –XIX. YÜZYILLAR)

*Socio-Economic Situation and Demographic Structure of The Usak Province of The
Azizler Village in The Ottoman Period (XVI.-XIX. Century)*

Doç. Dr. Mehmet Salih ERKEK - Safiye DİKMEN

Uşak Üniversitesi

salih.erkek@usak.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-1508-1803/0000-0001-6567-7088

Makale Türü-Article Type : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-Received Date : 11.11.2020
Kabul Tarihi-Accepted Date : 03.01.2021
DOI Number : 10.9737/hist.2021.980

Atıf – Citation: Mehmet Salih Erkek - Safiye Dikmen, "Osmanlı Dönemi'nde Uşak Kazası Azizler Köyü'nün Sosyo-Ekonomik Yapısı (XVI. –XIX. Yüzyıllar)", *History Studies*, 13/1, Şubat 2021, s. 113 – 138.

**OSMANLI DÖNEMİ'NDE UŞAK KAZASI AZİZLER KÖYÜ'NÜN SOSYO-
EKONOMİK YAPISI (XVI. -XIX. YÜZYILLAR)***

*Socio-Economic Situation and Demographic Structure of The Uşak Province of The Azizler Village in
The Ottoman Period (XVI.-XIX. Century)*

Doç. Dr. Mehmet Salih ERKEK - Safiye DİKMEN

Öz

Bu araştırmanın amacı Osmanlı Dönemi'nde Uşak Kazasına bağlı Azizler Köyü'nün* sosyo-ekonomik özelliklerini ortaya koymaktır. Daha önce hiçbir müstakil çalışmaya konu olmamış olan Azizler Köyü'nün başta nüfus ve nüfus hareketliliği olmak üzere, iktisadi yapısı, zirai faaliyetleri, şahıs ve aile özellikleri gibi birçok farklı yönü, Azizler Köyü'nün kaydına rastlanılan XVI. yüzyıla ait ilk kaynaklardan başlayarak XIX. yüzyıl kaynaklarını da kapsayacak şekilde dikey boyutta bir çalışma yapılarak gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır. Dünya ölçeğinde giderek popüler olan mikro tarih çalışmalarını bir yandan çalışılan konu üzerinde derinlemesine araştırmalar yapılmasını sağlarken diğer yandan da küçük parçalardan hareketle büyük resmin görülmesine katkı sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında çalışmamız bir Osmanlı köyünün mikro düzeyde incelemesi olarak görülmekle birlikte Uşak Kazası ve geniş perspektifte Osmanlı taşrası üzerine bir deneme girişimi olacaktır.

Azizler Köyü'nün XVI. ve XIX. yüzyıllar arasında değişen sosyo-ekonomik faaliyetlerini ve nüfus yapısını ortaya koymak için çeşitli arşiv kaynaklarından faydalanılmıştır. 438 numaralı Muhasebe-i Vilayeti Anadolu Defteri I-II (M. 1530),

Abstract

The aim of this research is to reveal the socio-cultural characteristics of the Azizler village, which was dependent to Uşak district in Ottoman period. Many different aspects of the Azizler village, such as population and population mobility, economic structure, agricultural activities, personal and family characteristics, which have not been the subject of any independent study before, have been tried to be brought to light by a vertical study. Microhistory studies, which are increasingly popular in the world, on the one hand provide an in-depth research on the studied subject and on the other hand contribute to make a big picture from small pieces. From this point of view, even though this study is considered to be a micro-level study of an Ottoman village, it will also be a trial attempt on the Uşak district and the Ottoman rural life in a broad perspective.

Various archive sources have been used to reveal the population structure and changing socio-economic activities between the XVI and XIX centuries of the Azizler village. Archived documents of 438 numbered Muhasebe-i

* Bu çalışma Safiye Dikmen'in, Mehmet Salih Erkek danışmanlığında Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde devam eden "Azizler Köyü (Dikey Boyutta Bir Yerel Tarih Araştırması)" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Bundan sonra metin içerisinde orijinal metindeki ifadeler hariç karye tabirinin yerine köy ifadesi kullanılacaktır.

2498 numaralı Avarız Defteri (M. 1676), 1643 numaralı Nüfus Defteri (M. 1831), 1648 numaralı Nüfus Defteri (M. 1841), 9440 numaralı Temettuat Defteri (M. 1844-1845) ve arşiv belgeleri çalışmamıza kaynaklık etmektedir. Bu belgelerin günümüz Türkçesine transkripti yapılarak Azizler Köyü'nün nüfus ve sosyo-ekonomik özellikleri hakkında bilgiler ortaya çıkarılmıştır. Edinilen bilgiler sonucunda geleneksel bir Osmanlı köyünde yaşamış kişilerin yaş ortalamaları, doğum-ölüm kayıtları, tipolojileri ile ekonomik faaliyetlerini kapsayan gelir ve giderlere ait önemli bilgilere ulaşılmıştır.

Vilayeti Anadolu Defteri I-II (Anatolian District's Accounting Book) of the year 1530, 2498 numbered Avarız Defteri (Provisional Tax Registry Book) of the year 1676, 1643 numbered Nüfus Defteri (Civil Registry Book) of the year 1831, 1648 numbered Nüfus Defteri (Civil Registry Book) of the year 1841 and 9440 numbered Temettuat Defteri (Citizen's Land and Property Registry Book) of the year 1844-1845 are the principal sources of this study. By transcribing these documents into modern Turkish, information about the population and socio-economic characteristics of the Azizler village has been revealed. As a result of the study, important details about the average age, birth-death records, economic activities, income and expenses of people who lived in a traditional Ottoman village have been obtained.

Anahtar Kelimeler: Uşak Kazası, Azizler Köyü, Temettuat Defteri, Nüfus Defteri, Yerel Tarih, Sosyo-Ekonomik Yapı

Keywords: Uşak district, Azizler village, Temettuat Defteri, Nüfus Defteri, Local History, Socio-Economic Structure

Giriş

Yerel Tarih, belli bir toplumun belirli bir yer ve zamandaki hikâyesi veya geçmişin bilgisi olarak tanımlanabilir. XX. yüzyıl başlarında Annales Ekolü'nün ortaya koyduğu sosyal ve toplumsal tarih anlayışının dünya tarihçiliğine getirdiği yeniliklerden biridir mikro tarihçilik. XX. yüzyıla kadar tarih, siyasal olayları, iktidar mücadelelerini, savaş-barış ve hanedan tarihleri gibi büyük ve övülesi anlatıları içinde barındırıyordu. Günümüzde tarihçilerin makro tarihten mikro tarihe doğru bir eğilim gösterdiği söylenebilir. Bugün tarih yazıcılığında özellikle devletlerin ve toplumların geçirmiş olduğu her türden olumlu ya da olumsuz siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel değişimlerin açıklanmasında yerel örneklerle başvurularak desteklenmesine gerek duyulmaktadır. Bu nedenle yerel tarih çalışmaları parçadan bütüne ulaşmanın, somuttan soyuta geçmenin en önemli anahtarları olmuştur.¹ Bu bakımdan araştırma sahamızın kaydını tutan Osmanlı İmparatorluğu, 600 yıllık serüveni boyunca bizlere oldukça geniş bir arşiv kaynağı sunmaktadır. Hemen hemen her konuda çalışmalar için birinci elden kaynaklık eden bu arşiv malzemeleri araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır.

Biz de araştırma konumuz olan Azizler Köyü'nün Osmanlı Arşiv kaynaklarında ilk kez geçtiği kayıttan başlayarak XIX. yüzyıl kayıtlarına kadar dikey boyutta tarihsel serüvenini ortaya koyabilmek için bu malzemelerinden yararlanmış bulunmaktayız. Arşivde yaptığımız kaynak taraması sonucunda konumuz olan Azizler Köyü ile ilgili; 438 numaralı Muhasebe-i Vilayeti Anadolu Defteri I-II (H.937/M.1530), 2498 numaralı Avarız Defteri (H.1086/M.1676), 1643 numaralı Nüfus Defteri (H.1247/M.1831), 1648 numaralı Nüfus Defteri (H.1256/M.1841), 9440 numaralı Temettuat Defteri'nde (H.1260/M.1844-1845) bilgiler olduğunu tespit ettik ve bu kaynaklardaki verilerden yararlandık.

¹ Oktay Gökdemir, "Tarih Yazımında İki Yeni Yaklaşım: Sözlü ve Yerel Tarih", *Tarih Nasıl Yazılır? Tarih Yazımı İçin Çağdaş Bir Metodoloji*, Ed. Ahmet Şimşek, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2011, s. 219.

Arapça “nefs” kelimesinin çoğulu olarak türeyen ve “nefis, ruh, can, hayat” anlamlarına gelen “nüfus” kelimesi, bir coğrafyada yaşayan insanları ifade eder.² Tarih boyunca devletler farklı sebeplerle yönetimleri altında bulunan tebaaya ait pek çok bilgiyi kayıt altına alma ihtiyacı hissetmişlerdir. Kuruluşundan itibaren elde ettiği toprakları, reâyayı, gelir kaynaklarını tespit etmeyi ve kaydetmeyi ilke haline getiren Osmanlı Devleti de bu vesileyle yıkılışına kadar tebaasını ve tebaasına ait verileri kayıt altına almıştır. Kaydedilen bu bilgiler sayesinde bugün çok sayıda yerli ve yabancı araştırmacı, Osmanlı Devleti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatı hakkında elde ettikleri bulguları akademik dünyaya sunmaktadırlar.

Araştırmamızın büyük çoğunluğunda birinci elden kaynak olan yukarıda bahsedilen belgelerden yararlanılmıştır. Sadece Tahrir Defteri verilerine başvurulduğu anlarda Mehtap Özdeğer’in 15.-16. Yüzyıl Arşiv Kaynaklarına Göre Uşak Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi adlı eserinden yararlanılmıştır. Tarihsel kronolojide ilk kayıtlarımız olan Uşak Kazası Tahrir defterlerinde Azizler, “Uşak Kazasına bağlı bir köy” olarak karşımıza çıkmaktadır. 438 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri I-II (1530)’ne ise Osmanlı Arşiv yayınlarından ulaştık.

Bu çalışmada nüfus verilerini oluşturan ve köy halkının sosyo-kültürel yapısı hakkında bizlere kaynaklık eden arşiv belgesi, Osmanlı Arşivi’nde NFS.d fonuna ait nüfus defterleridir. NFS.d. fonuna ait ilk nüfus defteri 1643 numaralı defterdir. H.1247/M.1831 yılına ait bu defterin özelliklerinden bahsedecek olursak; defter ciltli ve kapağında ebru deseni bulunmaktadır. 19,5x54 ebatlarına sahip olan bu defter 192 sayfadan oluşmaktadır. Azizler Köyü ise bu defterin 107-109. sayfalarında yer almaktadır. Rika yazı stiliyle yazılmış olan bu defterin kapağında; “*Sâlis-i defter-i Mufasssal Kaza-yı İslâm Maa ‘Uşâk Liva-yı Kütâhya: sene 124*”³ ifadesi yazmaktadır. Ayrıca Azizler Köyü kayıtlarının hemen başında; *Karye-i Azizler der kaza-yı Uşak adet yekûn 50* ifadesiyle Uşak kazasına bağlı Azizler Köyü’nün toplam 50 hane olduğu belirtilmiştir. Defterin 191 ve 192. sayfaları boştur.

Nüfus verilerini elde ettiğimiz diğer kaynak ise; 1648 numaralı Nüfus Defteridir. 408 sayfadan oluşan bu defter ciltsiz ve 20x54,5 ebatlarındadır. Ebru deseni bu defterde bulunmamaktadır. Defter içerisinde çok sayıda boş sayfa bulunmaktadır. H. 1243 (M. 1827/1828) tarihli olarak belirtilse de bu defter tarih yazımında bir yanlışlık yapıldığı düşünülmektedir. Nüfus sayımlarının 1831 yılından sonra yapıldığı bilindiğine göre 1827/1828 yılında bir sayım olduğu düşünülmemektedir. Defter içerisindeki doğum/ölüm kayıtlarından ve özellikle arşiv çalışanlarının defter hakkındaki bilgileri sunduğu bölümde defterin H.1256 (M. 1840/1841) yılına ait olduğu görülmektedir. Defter rika yazı stiliyle yazılmış ve hane numaraları belirtilmiştir. Azizler Köyü ise defterin 54, 55, 56, 57 ve 58. sayfalarında yer almakta ve kaydın başında *Karye-i ‘Azizler’* başlığı yer almaktadır.⁴

Azizler Köyü’nün aile isimleri, hane sayısı, zirai ürünleri ve diğer sosyal ve iktisadi verilerini takip ettiğimiz bir diğer kaynağımız 9440 numaralı Temettuat Defteridir. Osmanlı Arşivinde ML.VRD. TMT.d koduyla kataloglanmış olan 32 sayfalık bu defter ciltsiz olup, 19x51 ebatlarında ve rika yazı stiliyle yazılmıştır. H. 1261 (M. 1845) tarihli bu defterin birinci sayfasında; ‘*Uşak kazasına tabi ‘Azizler Karyesi’nin emlâk ve arazi temettuat defteridir. Sıra 116*’ ifadesine yer verilmiştir. Defterin içerisinde Azizler Köyü’nün hane sahiplerinin şahsî mal varlığı, hayvanatı, emlâk ve arazi kayıtları bulunmaktadır.

İlk olarak II. Bayezid dönemi (1481) tahririnde görülen “Azizler Köyü”nün tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu değişimler çeşitli arşiv vesikalarından takip edilebilmektedir.

² Nebi Bozkurt, “Nüfus”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.11, İstanbul 2007, s. 293.

³ BOA. NFS.-d, nr. 1643,(Uşak Kazası Nüfus Defteri).

⁴ BOA. NFS.-d, nr. 1648, (Uşak Kazası Nüfus Defteri).

Zamanla gelişen nüfus ve ekonomisi ve değişen idari yapılanmasıyla günümüze kadar iskân edilmiş olan Azizler köyünde TÜİK 2018 verilerine göre 276 kişi yaşamaktadır.

1. İlk Kayıtlardan Günümüze Azizler Köyü'nün Tarihi

Azizler Köyü, Banaz Çayı ve kollarının oluşturduğu vadilerin kenarlarında, yamaç kısmında kurulmuştur. Yağış mevsiminde oluşabilecek akarsu taşkınlarından korunmak ile birlikte vadi tabanının sahip olduğu geniş alanı, tarım arazisi olarak kullanıma oldukça elverişlidir.⁵

Halk inancına göre Azizler Köyü, 1562'de üç Aziz tarafından kurulmuş olup mezarları da köyün meydanındaki Erenler Tepesi'nde bulunmaktadır ancak yapılan çalışmalar bölgedeki yerleşmenin çok daha eski dönemlere gittiğini göstermektedir. Başta Sivaslı İlçesi olmak üzere bölgenin, tarihin erken dönemlerinden itibaren iskân edildiği anlaşılmaktadır. Azizler Köyü'nde Azizler Ören ve Sindelli Höyük olmak üzere tespit edilen merkezler tarihsel öneme sahiptirler.⁶ Bu alanlarda yapılan çalışmalarda Roma dönemine ait seramikler ve kalıntılar bulunmuştur.⁷ 2015 yılında Kültür Bakanlığının sunduğu bir rapora göre Uşak İli, Sivaslı İlçesi, Azizler Köyü Tahtalı mevkiindeki Tahtalı Tümlüs'ü ve Nekropol alanı olarak belirlemiştir.⁸

Tarihi süreçte Azizler Köyü 1907 Vilayet Sâlnamesi'nde ifade edildiği kayıt dışında her zaman Uşak Kazası'na bağlı bir köy olarak varlığını sürdürmüştür. Bu sebep ile köyün tarihini Uşak tarihiyle paralel olarak ele almak yanlış olmaz. Ege Bölgesinin İç Batı kısmında kalan Azizler'in ilk halkı olarak, Anadolu'ya ilk kez M.Ö 2000 senelerinde dalgalar halinde gelen Hititler gösterilmektedir. Kızılırmak çevresine yerleşen Hititler M.Ö 2000-M.Ö. 1180 yılları arasında Uşak yöresinde de etkin olmuştur.⁹ M.Ö 1200'lerde batıdan gelen, Hitit şehirlerini yağmalayıp tahrip ettikten sonra, Hitit Devleti'ne son veren Frigler, Uşak bölgesine hâkim olmuşlardır.¹⁰ Frigya ahalisinin büyük kısmı köylerde ziraatla uğraşmışlardır. Tepe şeklinde yığma mezarlar, kayaları oyarak barınma yerleri -oda ve koridor- inşa etmişlerdir. Frigyalılar Uşak yöresine uzun bir süre hükmetmişlerdir.¹¹ Hititler ile akraba bir kavim olan Lidyalılar, M.Ö 650 tarihinde bu yörede hüküm sürmeye başlamışlardır. Lidyalıların hâkimiyetlerini daha geniş alana yaymaları ve dokumacılık, çömlekçilik, dericilik ve maden işçiliğinin gelişmesi sonucunda Uşak yöresinin önemi daha da artmıştır.¹²

M.Ö 546'da Lidya'nın son kralı Kroisos ile Pers Kralı Kyros arasında yapılan savaşta Lidya'nın tarihten silinmesi sonucu bölge, İran'dan gelen Persler'in egemenliğine girmiştir. Pers egemenliği M.Ö 334 yılına kadar devam etmiş, bu tarihte Makedonyalı Büyük İskender'in Anadolu seferi sonucu tüm Anadolu, Büyük İskender'in hâkimiyetine girmiştir. Daha sonra Bergama Krallığına bağlanan Uşak ve çevresi M.Ö 189 yılında Roma himayesine geçmiş,¹³ Roma'nın doğu ve batı olarak ikiye ayrılmasıyla Uşak bölgesi, Doğu Roma sınırları içinde kalmıştır. 1071'den sonra Selçuklular ve Bizans arasında zaman zaman el değiştirse de M.S XII.

⁵ Lütfi Özav, *Sivaslı İlçesinin Coğrafi Etüdü*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 2002, s. 95.

⁶ Ümrân Ozan Karahan, *Eskiçağ'da Uşak ve Çevresi (En Eski Devirlerden M.S 395 Yılına Kadar)*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 2015, s. 26.

⁷ Agt, s. 97.

⁸ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütahya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı, Karar Tar: 28.05.2015, Karar No: 2435.

⁹ Erdoğan Solak, *XX. Yüzyılda Uşak*, Uşak Valiliği İl Özel İdaresi ve Uşak Merkez Köylerine Hizmet Götürme Birliği Yayınları, Uşak 2002, s. 8.

¹⁰ Haşim Tümer, *Uşak Tarihi*, Uşak Halk Eğitime Yardım Derneği Kültür Yayınları, Gün Matbaası, İstanbul 1971, s. 8.

¹¹ Solak, age, s. 8-9.

¹² Sadiye Tutsak, *Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Uşak (1923-1933)*, Uşak Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir 1998, s. 14.

¹³ Age, s. 3.

yüzyıla kadar bu bölge Bizans sınırları içerisinde kalmıştır.¹⁴ Uşak'ta yapılan kazılarda daha çok Roma ve Bizans dönemine ait kalıntılar ve eserler bulunmuştur.

1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu büyük hızla Türkleşmeye başlamıştır. Ege Denizi'ne kadar hemen hemen bütün şehirler Türklerce ele geçirilmiştir. 1182 yılında Sultan II. Kılıçarslan önce Uluborlu, daha sonra da Kütahya civarını fethetmiştir. 1185'te topraklarını oğulları arasında paylaştıran II. Kılıçarslan, Kütahya-Uşak-Uluborlu bölgesini, Gıyaseddin Keyhüsrev'e vermiştir. Fakat kardeşler arasındaki taht mücadelesi sırasında Bizans, Kütahya-Uşak bölgesini geri almayı başarmıştır ve Bizans'ın bölgedeki hâkimiyeti 1233'e kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra ise, Uşak civarı artık tamamen Türk hâkimiyetine geçmiştir.¹⁵ Sultan Alaeddin Keykubat zamanında Kütahya ve Uşak civarı Germiyanogullarına bağlı Türkmen şehirlerinden biri olmuştur.

Germiyanogulları Bey'i Şah Çelebi, kızını Osmanlı hükümdarının oğlu I. Bayezid'e vermek istemiş ve kızının çeyizi olarak da başşehri olan Kütahya ile beraber Tavşanlı, Emet, Simav ve Gediz'i vereceğini bildirmiştir.¹⁶ Fakat Uşak ve Banaz kazalarının hala Osmanlı topraklarına katılmamıştır.¹⁷ İlerleyen dönemde Germiyan Beyliği'nin bütün topraklarının Osmanlı hâkimiyetine geçmesiyle, Uşak ve Banaz kazalarının da 1429 yılında Osmanlı topraklarına katıldığını düşünebiliriz.¹⁸

II. Bayezid döneminde yapılan 1481 tarihli ve 1520 tarihli mufassal tahrir defterlerine göre Aziz Karyesi olarak tanımlanan Azizler Köyü'nü; "*Karye-i 'Aziz, tâbi-i Hayrebâd, 'an Uşak*" ifadesiyle Uşak kazasında bulunan Hayrebâd'a¹⁹ bağlı olarak görmekteyiz.²⁰ Azizler Köyü, 1530 tarihli muhasebe defterinde Anadolu Eyaletinin Kütahya Sancağı içinde Uşak Kazası'na bağlı bir köy olarak geçmektedir.²¹ 1570 tarihli mufassal tahrir defterinde de "*tâbii Uşak*" ifadesiyle doğrudan Uşak Kazası'na bağlı bir köydür görüntüsündedir.²²

Osmanlı Devleti II. Mahmud döneminde merkeziyetçi yapıyı güçlendirmek adına 1836 senesinde eyalet yapılanmasını kaldırarak, idari birimleri yeniden düzenleme yoluna gitmiştir. Bu dönemde Anadolu Eyaleti ortadan kalkmış ve Uşak Kazası Hüdavendigar Vilayeti'nin Kütahya Sancağı'na bağlanmıştır.²³ Bu çalışma aracılığıyla ulaştığımız 1831²⁴ ve 1841²⁵ seneleri nüfus defterleri ve 1845 senesi Azizler Köyü'nün Temettuat defterine göre Azizler Köyü Uşak Kazası'na bağlı bulunmaktadır. 1907 yılı Hüdavendigar Vilayet Sâlnamesi'nde açık bir şekilde köylerin bağlı bulundukları nahiye ve kazalara yer verilmiştir. Azizler Köyü'nün daha sonradan idari bakımdan bağlanacağı Sivaslı İlçesi, 1907 Hüdavendigar Vilayet Sâlnamesi'nde 232 haneli bir köy olarak kaydedilmiştir.²⁶ Azizler'in bu dönemde Sivaslı'nın kendisi de bir köy görüntüsünde olduğu için doğrudan Uşak kazasına bağlı olduğu görülmektedir.

¹⁴ Age, s. 3.

¹⁵ Age, s. 6.

¹⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 60.

¹⁷ Sadiye Tutsak, "Uşak Kazasında Mülki Taksimatın Gelişimi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, IX, İzmir 1994, s. 310.

¹⁸ Agm, s. 310.

¹⁹ Hayrebad Nahiyesi: II. Bayezid ve 1520 yılı sayım defterinde bulunurken, 1570 yılında bu nahiye artık mevcut olmayıp buraya tâbi yerleşim birimleri de merkez kazaya bağlanmıştır. Bkz. Mehtap Özdeğer, *15-16. Yüzyıl Arşiv Kaynaklarına Göre Uşak Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2001, s. 123.

²⁰ Age, s. 183.

²¹ *438 Numaralı Muhâsebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530)*, I, Dizin ve Tıpkıbasım, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1993, s. 33.

²² Özdeğer, s. 184.

²³ Sadiye Tutsak, "Osmanlı Devleti'nin Son Devirlerinde Uşak Kazası", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVI, S.1, İzmir 2001, s. 175.

²⁴ BOA, *Uşak Kazası Nüfus Defteri*, nr.1643.

²⁵ BOA, *Uşak Kazası Nüfus Defteri*, nr. 1648.

²⁶ Hüdavendigar Vilâyet-i Sâlnamesi, 1325 (M. 1909), s. 202.

Günümüzde Azizler Köyü'nün bağlı bulunduğu Sivaslı İlçesi, başlangıçta Kütahya Sancağı Şeyhlü (Denizli-Işıklı) kazasına bağlı bir köy idi.²⁷ Fakat 1908 yılından itibaren Uşak Kazası'na bağlı bir nahiye konumundadır.²⁸ 29 Ağustos 1920 tarihinde Uşak'ın işgal edilmesinden sonra, Yunan askerleri güneye doğru ilerleyerek Sivaslı'yı da ele geçirmişlerdir. Yaklaşık iki yıl bölgeyi işgal eden Yunanlılar, 31 Ağustos 1922 günü Sivaslı'yı terk etmişlerdir.

18 Mart 1924 tarihli 442 sayılı köy kanunu iki binden az nüfuslu yerlerin köy kabul edilmesiyle birlikte köyler, Cumhuriyet Dönemi mülki yapısının temeli olmuştur.²⁹ Bu kanunun kabulüyle Cumhuriyet'in ilk yıllarında da Sivaslı, Uşak Kazası'na bağlı bir nahiye olarak kalmaya devam etmiştir. 1928 yılında Sivaslı'ya bağlı 11 köy bulunmaktadır ki bunlar; Akarca, Budaklar, Bulkaz, Cibar Dağları, Cinoğlanlar, Çiftlik, Eldeniz, Hacım Sultan, Erice, Pınarbaşı ve Tatar köyleridir.³⁰ Yapılan düzenlemeler ile Azizler Köyü Ulubey Nahiyesine bağlı bir köy olmuştur.³¹ Fakat daha sonraki dönemde Sivaslı Nahiyesi'nin 1948 yılında belediye olması ve 9 Temmuz 1953 yılında çıkartılan 6219 Sayılı kanun ile Uşak'ın vilayet olması ile nahiyeler de ilçe konumuna getirilmiştir.³² Azizler Köyü ise Sivaslı İlçesine bağlı köylerden birisi olmuştur.³³

2. Osmanlı Dönemi Azizler Köyü'nün İdari Görevlileri

Osmanlı Dönemi arşiv vesikalarında Azizler Köyü'nde görev yapan devlet görevlileri olarak muhtarlar ve imamların bulunduğunu görmekteyiz. Çalışmamızın bu bölümünde Osmanlı Döneminde İmam ve Muhtar'ın görevleri ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden alınan arşiv kaynaklarında (Tahrir, Avarız, Nüfus, Temettuat ve Hüdavendigar Vilayet Salnameleri) karşımıza çıkan bu görevlilerden bahsedilecektir.

a- Muhtar-ı Evvel/Muhtar-ı Sâni

Sözlükte “seçilmiş” anlamına gelen muhtar terim olarak mahalle veya köyün işlerini yönetmek için atanmış/seçilmiş idareci' demektir.³⁴ 1829'da muhtarlık ilk defa deneme amacıyla İstanbul'da; Üsküdar, Galata ve Eyüp'te uygulanmaya çalışılmıştır ve İstanbul'a gelen göç hareketini kontrol etmek, mahalle güvenliğini denetim altına almak amaçlanmıştır. İstanbul dışında yapılan ilk uygulama ise 1833'te Kastamonu'da başlamıştır. Her mahalleden halk tarafından sevip sayılan, becerikli, namuslu, tecrübeli iki kişi seçilmiştir. Seçilen bu kişiler “Muhtâr-ı Evvel” ve “Muhtâr-ı Sâni” olarak adlandırılmıştır. Halkın bu uygulamadan memnun kalmasıyla ülkenin dört bir yanına haber gönderilerek muhtarlık sisteminin uygulanması sağlanmıştır. Seçilen muhtarların isimleri İstanbul'a gönderilmiş ve padişah tarafından onaylanan bu kişilere, darphanede adlarına mühür kazılmış ve tekrar mahallerine gönderilmiştir.³⁵

Muhtarların başlıca görevleri arasında; mahalle/köy güvenliğini tesis etmek, vergi toplanmasına yardım etmek, köy/mahalleye gelen misafirlerin belge kontrolleri ve konaklamaları, tezkire kontrolleri, köye gelip yerleşmek isteyenlerin işlemleri, başka yere göç etmek isteyenlerin işlemlerini yapmak, doğum ve ölümlerin kayıt altına alınmasını defter nazırına bildirmek sayılabilir³⁶

²⁷ Özav, s. 51.

²⁸ Emre Ayman, “Sivaslı İlçesi İdari Coğrafyası”, *Türk İdare Dergisi*, S. 340, Ankara 1973, s. 110.

²⁹ Tutsak, age, s. 68.

³⁰ Age, s. 68-71.

³¹ Age, s. 70.

³² Cumhuriyet'in 75. Yılında Uşak, Uşak Valiliği, Uşak 1998, s.14.

³³ Age, s. 17.

³⁴ Ali Akyıldız, “Muhtar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 31, İstanbul 2006, s. 51.

³⁵ Agm, s. 52.

³⁶ Agm, s. 52.

Tanzimat'ın ilanına kadar vergiden muaf olan muhtarlar, muhassıllık sisteminin kurulmasıyla birlikte vergiden muaf olmaktan çıkmış bunun yerine görevleri karşılığında maaş bağlanması kararı alınmıştır.³⁷

II. Mahmud Dönemi'nde kurulan muhtarlık örgütünden önce de köylerde ön plana çıkmış kişilerin buna benzer görevler eda ettikleri görülmektedir. Araştırma sahamız olan Azizler Köyü'ne ait 1643 numaralı nüfus defterinde Muhtâr-ı Karye olarak Abbasoğlu Seyyid Muhammed bin Halil ismi geçmektedir.³⁸ 1648 numaralı nüfus defterine bakıldığında Muhtâr-ı Karye ibaresi geçmese de Kızır³⁹ oğlu Ali veled-i İbrahim adı bir şahıs ismi zikredilmektedir.⁴⁰ Köy muhtarının yamağı olan köy kethüdâsı anlamı taşıyan kizirlik; 1845 senesi Azizler Köyü temettuat defterinde de karşımıza çıkmaktadır. İncelediğimiz 1845 tarihli temettuat defterinin sonunda muhtar mühürlerinin olduğu kısımda üç mühür bulunmakta ve ikisi isimsiz olarak; “Muhtâr-ı Evvel Karye-i ‘Azizler ve Muhtâr-ı Sâni Karye-i ‘Azizler” şeklinde yer almaktadır.⁴¹

b- İmam

Tanzimat Dönemi'ne kadar Osmanlı Devleti'nde şehir örgütlenmesinde imamlar köy ve mahallelerde devleti temsil eden mahallenin en önde gelen sorumlu kişileri idi. İmamlar görevleri bulundukları sahada kadıların yapması gereken görevleri yerine getirir ve bağlı bulundukları kadılık tarafından teftiş edilirdi.⁴² İmamların görev alanındaki mahallelerinde ikamet eden tüm kişilerle ilgili bilgi sahibi olmaları istenirdi. İmamlar, kimlik belirlenmesi, mahalleye gelen yabancıların veya yeni taşınanların tespiti ve kayıt altına alınması, ölüm ve defin, doğum kayıtları, nikâh akdi ve boşanma işlemlerini, bazı beledî işlerinin yapılması ve çevre temizliği gibi konuların yürütülmesini de sağlardı.⁴³

Araştırmamız kapsamında incelediğimiz 1841 senesi 1648 numaralı nüfus defteri kapsamında 1 numaralı hanede ikamet eden İhsanoğlu Seyyid Ahmed Efendi veled-i Mehmed İmam-ı Karye olarak kaydedilmiştir. Bu kişi 55 yaşında, orta boylu, kır sakallı ve aynı zamanda çiftçilik yapan birisi olarak kaydedilmiştir.⁴⁴ 1845 senesi temettuat defterinde ise İmam-ı Karye olarak 38 numaralı hanede kayıtlı Kasaboğlu İsa bin Mehmed görülmektedir. Temettuat defteri sonunda bulunan üç adet isimsiz mühürden birisi de “İmâm der Karye-i ‘Azizler” ibaresiyle basılmıştır.

3. Azizler Köyü'nde Nüfus Yapısı ve Nüfus Hareketleri

Arapça nefis kelimesinin çoğulu olarak türeyen ve “nefis, ruh, can, hayat” anlamlarına gelen nüfus kelimesi, bir coğrafyada yaşayan insanları ifade eder.⁴⁵ Dünya tarihi boyunca oluşmuş tüm toplum ve topluluklarda farklı kültürel ve siyasal sebepler vesilesiyle halka dair pek çok bilgi kayıt altına alınmak istenmiştir. Bu sebeplerden biri ve belki de en önemlisi nüfustur. Osmanlı İmparatorluğu ise, bünyesinde barındırdığı pek çok etnik ve dini unsura rağmen uzun yüzyıllar boyunca üç kıtaya hükmetmiştir. Kuruluşundan itibaren elde ettiği toprakları, reâyayı, gelir kaynaklarını tespit etmeyi ve kaydetmeyi seven Osmanlı bu vesileyle pek çok defa halkı kayıt altına almıştır.

³⁷ Agm, s. 52.

³⁸ BOA. NFS.-d, nr. 1648.

³⁹ Kızır: Köy muhtarının yamağı hükmünde olan köy kethüdâsı. Bkz. Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türki*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005, s. 1164.

⁴⁰ BOA. NFS.-d, nr. 1648.

⁴¹ BOA, ML.VRD.TMT.-d, nr. 9440.

⁴² Kemal Beydilli, “İmam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, İstanbul, 2000, s. 181.

⁴³ Agm, s. 181.

⁴⁴ BOA. NFS.-d, nr. 1648.

⁴⁵ Bozkurt, agm, s. 293.

a- Nüfus Miktarı ve Özellikleri

Osmanlı köylerindeki hane ve nüfus sayıları ile ilgili en erken kayıtları tahrir defterlerinde bulmak mümkündür. Hem II. Bayezid'in tahta çıkması (1481) nedeniyle yapılan tahrirde ait defterde, hem de 1520 yılına ait tahrir defterinde Azizler'in hane sayısı ve neferân isimlerine ulaşılabilmektedir. 1530 senesi Muhâsebe defterinde sadece hane sayısı bilgisi bulunmaktayken, 1570 senesi tahrir defterinde hane sayısı, neferân isimleri ve sayısı verilmiştir. Yine 1676 senesine ait Avâız defterinde de Azizler Köyü'nün hane sayısı ve hane reislerinin adları kaydedilmiştir. 1831- 1841 senelerine ait nüfus defterlerinde hane sayısı, neferân adı, aile adı, kimi zaman da kişilerin meslekleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. 1831 senesi nüfus defteri sürekli güncellenmiş ve kayıt tutan görevliler sayımdan sonra olan yeni doğumları ve ölümleri deftere ekleyip çıkarmışlardır.

1481 yılına ait tahrir defterine göre; Karye-i Aziz'de 12 hane, 1 mücerred (bekâr) ve 1 sipahizâde bulunmaktadır. Toplam Neferân 14 olarak kayıtlara geçmiştir. 1520 senesi kayıtlarında 12 olan hane sayısında bir değişiklik olmadığı, 1 olan mücerred sayısının 6'ya yükseldiği görülmektedir. Yeni yapılan tahrirde kayda geçen 2 kara ile birlikte köyde toplam 20 neferân bulunduğu görülmektedir.⁴⁶ Ömer Lütfi Barkan'ın genel kabul gören hane başına ortalama beş nüfus hesabına göre 1481'de Azizlerin nüfusunun yaklaşık olarak 60 civarı olduğu bu sayının 1520'de hemen hemen değişmeden kaldığı söylenebilir. Bu özelliği ile Azizler küçük sayılabilecek bir köy görüntüsündedir.

1530 senesi Anadolu Vilayeti Muhasebe Defteri'nde Azizler Köyü'nde 13 hane ve 2 Sipahizâde kaydı bulunmaktadır⁴⁷ ki bu durum 1520 tahririnden sonra arada geçen on sene içerisinde sadece bir hane artışı olduğunu göstermektedir. Kırk sene sonra yapılan tahrir de ise Azizler'in hane sayısında gözle görülür bir değişiklik göze çarpmaktadır. 1530'da 13 olan hane sayısı 21'e yükselmiş bunun yanında 1 mücerred, 5 kara, 1 imam, 1 pîr, 1 mâ'lûl, 4 diğer olmak toplam neferân sayısı 34 olarak kaydedilmiştir.⁴⁸ Bir imam olduğu göz önüne alındığında artık cemaat oluşturacak kadar nüfus olduğunu söyleyebiliriz. 1676 senesi Kütahya Avâız defterinde Azizler Köyü'nde kayıtlı 13 neferân, bulunmaktadır.⁴⁹

XIX. yüzyıla gelindiğinde incelediğimiz 1643 numaralı 1831 senesi Uşak Kazası nüfus defterine göre Azizler Köyü'nde 132 erkek nüfus kayıt edilmiştir. Fakat dikkat etmek gerekir ki yapılan sayımdan sonra doğan erkek çocukları bu sayıya dâhil değildir. Yapılan sayımlara sadece erkek nüfus dâhil edilmiş olup, kadınlar, yeni doğan çocuklar kaydedilmemiştir.⁵⁰ Ayrıca kayıt sırasında köyde ikamet eden misafir 12 erkek nüfus da bulunmaktadır. Misafir olarak kaydedilenlerin ne amaçla köyde kaldıklarına dair bir bilgi elde etmek oldukça güçtür. Köyün 1831 senesi toplam erkek nüfusu 144'tür.

1648 numaralı 1841 senesine ait Uşak Kazası Nüfus Defterinde ise 50 hane ve 163 erkek nüfus bulunmaktadır. Kadınlar sayıma dâhil edilmemiştir.⁵¹ 1845 senesi Azizler Köyü Temettuat defterinde ise sadece vergi mükellefi hane reisleri kayıt edilmiştir. Buna göre köyde 49 hane bulunmaktadır.⁵² Nejat Göyünç'ün hane deyimi⁵³ hakkındaki çıkarımlarından yola çıkarak, Azizler Köyü'nün tahmini genel nüfusuna 245 kişi diyebiliriz.

⁴⁶ Age, s. 184.

⁴⁷ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, s. 67.

⁴⁸ Özdeğer, s. 184.

⁴⁹ BOA, Kütahya Sancağı Avarız Defteri, nr. 0298.

⁵⁰ BOA. NFS.-d, nr. 1643.

⁵¹ BOA. NFS.-d, nr. 1648.

⁵² BOA, ML.VRD.TMT.-d, nr. 9440.

⁵³ Nejat Göyünç, "Hane Deyimi Hakkında", *Tarih Dergisi*, Sayı: XXXII, Mart, 1979, s. 331-348.

Tablo-1: Azizler Köyü Hane ve Kişi Sayısı Verileri		
Kaynak	Hane Sayısı	Erkek Nüfus Sayısı
1481 Yılı Tahrir Defteri	12	14
1520 Yılı Tahrir Defteri	12	20
1530 Yılı Muhasebe Defteri	13	-
1570 Yılı Tahrir Defteri	21	34
1832 Yılı Nüfus Defteri	-	144
1841 Yılı Nüfus Defteri	50	163
1845 Yılı Temettuat Defteri	49	166
1907 yılı Hüdavendigar Vilayet Salnamesi	78	-

Nüfus yapısını öğrenmek için yararlanılan kaynaklardan birisi de Hüdavendigar Vilayet Salnamesidir. 1845 Temettuat defterinden Cumhuriyet Dönemi nüfus sayımlarına kadar olan nüfus yapısını öğreneceğimiz bu salnameler genel olarak vilayetler, kazalar ve kaza merkezlerini ön plana koydukları için köylerle ilgili bilgilere yer verilmemiştir. Nüfus sayımında kazaların toplam nüfusu yazılmıştır. 1907 yılına ait Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi ise bir istisna olarak kabul edilebilir zira bu defa basılan salnamede köylerde ele alınmış ve hane sayıları hakkında bilgiler verilmiştir. Uşak Kazası'na bağlı Azizler Köyü'nü 1907 senesinde 78 hane olarak görmekteyiz.⁵⁴

Cumhuriyet Devrinde yapılan nüfus sayımlarında Azizler Köyü'nün 1960 senesine kadar nüfusunun artma eğiliminde olduğu görülmektedir. Ancak 1960'dan sonra Türkiye'de kırdan kente göçün hızlı bir artış göstermesi neticesinde köy-kent nüfus dengesi değişmeye başlamıştır. Azizler Köyünde de bu tarihten sonra nüfusta ciddi bir azalma eğrisinin başladığı müşahade edilmektedir. TÜİK güncel verilerine göre Azizler Köyü son yıllarda nüfus bakımından durağan bir hale gelmiş olup daha önce de zikredildiği üzere 2019 verilerine göre köyde 276 kişi yaşamaktadır.

⁵⁴ Hüdavendigar Vilayet Sâlnamesi, 1325 (M. 1909), s. 202.

b- İsimler ve Unvanlar

İncelediğimiz zaman dilimi içerisinde Azizler Köyü'nde aile isim ve unvanlarına dair üç temel kaynaktan bilgiler bulunmaktadır. Bu kaynakların ikisi 1831 ve 1841 yıllarına ait nüfus defterleri iken bir tanesi ise 1845 yılına ait temettuat defteridir.⁵⁵

Tablo-2: Hane Adına Göre Azizler Köyü'nde Toplam Hane Sayısı ve Erkek Nüfus

1832 Nüfus Defteri			1841 Nüfus Defteri				1845 Temettuat Defteri		
HANE ADI	Hane Sayısı	Erkek Nüfus	HANE ADI	Hane Sayısı	Geçtiği Hane No	Erkek Nüfus	Hane Adı	Hane S.	Geçtiği Hane No
Abbasoğlu	2	4	Abbasoğlu	1	2	4	Abbasoğlu	1	2
0	0	0	0	0	0	0	Abdülkadiroğlu	1	21
0	0	0	0	0	0	0	Abdülkerimoğlu	2	30,45
0	0	0	Acioğlu	1	35	2	0	0	0
0	0	0	Ahmedoğlu	1	5	6	Ahmedoğlu	1	5
0	0	0	0	0	0	0	Alioğlu	1	47
0	0	0	0	0	0	0	Alihocaoğlu	1	35
0	0	0	Araboğlu	1	14	5	Araboğlu	1	13
0	0	0	0	0	0	0	Arvaroğlu	1	46
0	0	0	Ayanoğlu	2	11,17	8	Ayanoğlu	1	10
0	0	0	Cavmazoğlu	1	24	3	Cavmazoğlu	1	23
0	0	0	0	0	0	0	Çivioğlu	1	33
0	0	0	0	0	0	0	Çolakoğlu	1	39
0	0	0	Delioğlu	1	16	2	Delioğlu	1	15
Deliismetoglu	4	16	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	Dikeoğlu	1	43
0	0	0	0	0	0	0	Fırmcioğlu	1	29
0	0	0	Hacioğlu	1	9	10	Hacioğlu	2	8,34
Helvacioğlu	3	9	Helvacioğlu	1	27	5	Helvacioğlu	2	25,26
Hocaoğlu	1	6	0	0	0	0	0	0	0
Hüsamoğlu	5	16	0	0	0	0	Hüsamoğlu	2	1,16
0	0	0	İhsanoğlu	1	1	4	0	0	0
0	0	0	Kadiroğlu	1	22	4	0	0	0
Karaoğlu	5	12	Karaoğlu	3	13, 29,31	8	Karaoğlu	2	12, 28
Karaçomak-oğlu	1	4	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	Karakaşlıoğlu	1	25	2	Karakaşlıoğlu	1	24
Kasaboğlu	6	21	Kasaboğlu	5	7,8,12,23,41	16	Kasaboğlu	4	7,11,22,38
Keçilioğlu	1	3	0	0	0	0	0	0	0
Keçioğlu	1	3	0	0	0	0	0	0	0
Kekeçoğlu	3	7	Kekeçoğlu	2	18,19	10	Kekeçoğlu	3	17,18,19
0	0	0	Kerimoğlu	3	32,40,49	8	Kerimoğlu	2	31, 49
0	0	0	Kiziroğlu	1	20	3	0	0	0
0	0		Koca	2	34, 47	3	Kocamusaoğlu	1	44
Koroğlu	1	1	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	Köseoğlu	2	9, 48
0	0	0	Köscömeroğlu	1	10	4	0	0	0
0	0	0	0	0	0		Mollahamed-oğlu	1	42
0	0	0	Sarıbrahimoğlu	1	33	2	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	Sarioğlu	1	32
0	0	0	Serracoğlu	1	50	1	0	0	0
0	0	0	Somaoğlu	2	6, 37	9	Somaoğlu	1	6

⁵⁵ BOA. NFS.-d, nr.1643; BOA. NFS.-d, nr. 1648.; BOA, ML.VRD.TMT.-d, nr. 9440.

Sumakoğlu	1	4	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	Şabanoğlu	1	4	4	Şabanoğlu	1	4
0	0	0	Receboğlu	1	15	5	Receboğlu	1	14
Topaloğlu	5	13	0	0	0	0	0	0	0
Turgutoğlu	2	4	Turgutoğlu	2	21, 28	6	Turgutoğlu	2	20, 27
0	0	0	0	0	0	0	Tüfenkçioğlu	1	36
Uzunoglu	2	8	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	Yahyaoğlu	1	3
0	0	0	Yaylaoğlu	1	3	3	0	0	0
Köy-i Misafir									
Köseoglu	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Mollaoğlu	0	4	0	0	0	0	0	0	0
Akmehmed-oğlu	0	3	0	0	0	0	0	0	0
Devecioğlu	0	2	0	0	0	0	0	0	0
Toplam: 20 Unvan			Toplam: 26 Unvan				Toplam: 33 Unvan		

Tablo-2 sadece aile ismi dikkate alınarak düzenlemiş bir tablodur. Aile ismi olmadan kaydedilen kişiler tablo dışı tutulmuştur. Mesleği unvan olarak kaydedilen kişiler de tablo dışı tutulmuştur. Tablo-2'den anlaşılabileceği üzere zamanla köyde yeni aile isimleri görülmekteyken, Abbasoğlu, Helvacıoğlu, Karaoğlu, Kasaboğlu, Kekeçoğlu, Turgutoğlu gibi ailelerin ise varlıklarını uzunca bir süre korudukları anlaşılmaktadır.

Aile isimleri genellikle baba adına, sıfata, mesleğe, hayvan adına, fiziki görünüşe, sosyal duruma, sakatlığa göre verilmektedir. Belgelerde yer alan verilere göre köyde ikamet edenlere baktığımızda kaynağını farklı yerlerden alan unvanların kullanıldığını görmekteyiz. Abbasoğlu, Abdülkadiroğlu, Ahmedoğlu, Alioğlu, Şabanoğlu, Receboğlu, Kerimoğlu ve benzeri ailelerin unvanında baba adının, Alihocaoğlu, Hocoğlu, Mollaahmedoğlu, Hacıoğlu, gibi örneklerde sosyal durumun, Deliismetioğlu, Delioğlu, Karaoğlu, Karakaşlıoğlu, Kocamusaoğlu, Köseoğlu gibi adlandırmalarda fiziki özelliklerin ve sıfatların, Kekeçoğlu ve Topaloğlu örneğinde fiziki hasarın, Ayanoğlu, Kiziroğlu, Kasaboğlu, Fırıncıoğlu, Tüfenkçioğlu gibi adlandırmalarda ise mesleğin ön plana çıktığı açıktır.

1831 tarihine ait 1643 numaralı nüfus defterinde kayıtlı olan erkek nüfusun isimlerine dair bilgiler aşağıdaki grafikte verilmiştir. Buradan hareketle köyde yaşayan ve kayda geçenlerden erkeklerin kullandıkları isimlere ulaşılabilmektedir.

1831 senesi nüfus defterinde toplam erkek nüfus 144'dür. 144 neferin isimleri incelendiğinde 24 farklı isim kullanıldığı görülmektedir. En yaygın olarak verilen isimler

içerisinde Mehmed ismi başı çekmektedir. 144 kişiden 33'ünün adı Mehmed olup onu 18 isim ile Ali, 17 isim ile Halil, yine 17 isim ile Hüseyin ve 14 isim ile Ömer takip etmektedir. En az verilen isimler ise birer kere rastladığımız Abdi, Abdülkadir, Abdülkerim, Halil İbrahim, Hüsam ve Receb isimleridir. Azizler halkında isim verme geleneğinde İslam dininin etkin olduğunu söyleyebiliriz. Her hanedeki her erkeğin ismine ulaşabildiğimiz 1831 nüfus defterinde; Baba adının oğula verilmesinin bu nüfus defteri dikkate alındığında pek yaygın olmadığı anlaşılmaktadır. Fakat köy nüfusu dikkate alındığında dede adının toruna verilmesi geleneğinin yaygın olduğu söylenebilir.

1841 senesi nüfus defterinden bir önceki defterde olduğu gibi köyde yaşayan erkek nüfusun sahip olduğu isimlere ulaşabilmekteyiz. Grafik-3'te de görüldüğü gibi 1831 senesinden daha fazla nüfusa sahip olan Azizler Köyü'nde erkek isim çeşitliliği de artmıştır.

163 kişinin kaydedildiği defterde toplamda 34 farklı isim tespit edilmiştir. 1831 tarihli defterde olduğu gibi yine 33 kişi de gördüğümüz Mehmed ismi en fazla kullanılan isim durumundadır. En sık kullanılan Mehmed adından sonra 20 kişinin Ali, 19 kişinin Halil, 16 kişinin de Hasan ismine sahip olduğu görülmektedir. 1648 numaralı nüfus defterinde de dede adının toruna verilmesi geleneğinin, baba adının oğula verilmesi geleneğinden daha yaygın olduğu görülmektedir.

c- Nüfusun Boy Durumu ve Tipolojisi

Nüfus Defterlerinde genel manada kişilerin ayrıntılı fiziksel özelliklerinin kaydedilmiş olduğu görülmektedir. Bu bilgilerden hareketle kayıtlı olan erkeklerin yaş, boy, sakal-bıyık gibi özellikleri hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir.

1831 senesindeki veriler dikkate alındığında köy nüfusunun yarısının 20 yaş ve altı olduğu görülmektedir. 21-30 yaş olanları da genç nüfus olarak kabul ettiğimizde köyün %65'nin 30 yaş altı aktif ve işgücünü oluşturan aralıkta olduğunu söyleyebiliriz.

1841 senesindeki veriler incelendiğinde yine 1831 yılına ait veriler ile benzer bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu defa nüfusun %49'u 1 ve 20 yaş, %12'sini 21-30 yaş; toplamda 1-30 yaş arasının %61 oranında genç nüfustan müteşekkil olduğu görülmektedir. Defter kaydından sonra Hicri 1257 ve 1258 yıllarında toplam altı erkek çocuğu doğmuştur. Bu çocuklar tabloya dâhil edilmemiştir. Defterin en yaşlısı 90 yaşında 4 numaralı hanede kayıtlı Şabanoglu Seyyid Halil veled-i Şaban'dır. Köyde en az nüfusa sahip yaş aralığı 50-60 yaş aralığıdır.

1831 senesi Nüfus defterinde misafir olarak köyde bulunan erkek nüfus ile birlikte toplam 144 erkek bulunmaktadır. Nüfusun % 61,72'sinin sakal-bıyık durumu hakkında bilgi sahibi olunabilirken, 1831 senesinde erkelerin sakalları ile ilgili verilen bilgiler içerisinde; '*kara, kumral, kır, ak, köse, frenk*' ifadeleri geçmektedir. Frenk sakala sahip olan şahsın Uşak'ta Hacı Şeyh Medresesinde suhte olarak kaydedilmesi oldukça ilginçtir zira bu durum şehir ile köy arasında sakal bırakma tercihinde bir farklılık yaşandığını göstermektedir.

Grafik-6 da gördüğümüz üzere köyün % 22'si ter bıyıklı⁵⁶dır. %16,72'si kır sakallı iken, %15,84'ü kumral sakallıdır.

1841 senesi Nüfus defterinde 1831 senesinin sakal terimlerinden farklı olarak *taze ve sarı sakallı* terimlerine de rastlamaktayız. Ayrıca bıyığı ya da sakalı henüz çıkmamış delikanlılar için kullanılan *Şabb-ı Emred* terimini de görmekteyiz. Sakal-bıyık durumunu bildiğimiz şahısların % 12'si Şabb-ı Emred durumundadır. Köyde en sık görülen sakal şekli % 22,82 ile kara sakal, % 20,65 ile de kır sakaldır.

Grafik-7: 1841 Senesi Erkek Nüfus Sakal- Bıyık Durumu

1831 senesi nüfus defterinde boyu ile ilgili bilgi verilmeyen 47 şahıs bulunmaktadır. Boy bilgisi verilmeyenlerin vefat etmiş veya 12 yaşından küçük olanlar olduğu anlaşılmaktadır. Bir kişinin de askere gitme yaşında olmasına rağmen boy bilgisi verilmemiştir.

Grafik-8: 1831 Senesi Erkek Nüfus Boy Durumu

Grafik-9: 1841 Senesi Erkek Nüfus Boy Durumu

1841 senesine ait nüfus defterindeki veriler incelendiğinde köyde 163 erkeğin bulunduğu ancak bunlardan 78 şahsın boy bilgisinin kayıt edilmediği görülmektedir. Nüfus defterlerinde genel manada şahısların boylarının orta olarak kaydedildiğini söylemek mümkündür. Bu şahıslar gerçekten orta boylu mudur yoksa nüfus memuru tarafından çok da fazla incelenmeden orta boylu şeklinde yazılıp geçilmiş midir? bilemiyoruz. Köyde uzun olarak tanımlanan 4 şahıs bulunmaktadır.

⁵⁶ Ter Bıyıklı: Bıyıkları yeni çıkmaya başlayan kimse. Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türki*, s. 392.

Azizler köyüne ait nüfus defterinde toplam dört şahsın sağlık durumuyla ilgili bilgi verilmiştir. 1643 numaralı defterde karyede yaşayanların herhangi birinde sağlıklarıyla ilgili bilgiye rastlanmazken, 1648 numaralı defterde üç kişinin *çolak* olduğu ifade edilmektedir. Karyede kayıt sırasında henüz 9 yaşında olan, 15 numaralı hanede ikamet eden Receboğlu Seyyid Recep'in oğlu Seyyid Halil ise *Fıtk illetine müptela* ibaresi ile not edilmiştir.⁵⁷

1831 senesi nüfus defteri kayıtlarında Azizler Köyü'nde ikamet eden ya da sayım sırasında köyde bulunan misafir şahıslar köyün nüfus hareketliliğini göstermektedir. 1831 senesi kayıtlarından köyde 12 misafir bulunduğu anlaşılmaktadır. Misafir erkek nüfusunun Azizler Köyü'nün toplam erkek nüfusuna oranı ise %8,33'tür. Köyde ne sebeple misafir olarak bulundukları bilinmeyen bu kişilerin içerisinde 3 Mehmed, 2'şer Hüseyin, Mustafa ve Ali, 1'er tane de Ebubekir, İbrahim ve Yusuf isimli şahsın bulunduğu görülmektedir. Bu kişilerin fiziki özelliklerine bakıldığında 1'inin ak sakallı, 1'inin çakeri köse sakallı, 1'inin ter bıyıklı ve 2'sinin kumral sakallı olduğu, yine bu kişilerden çoğunun orta boylu, sadece birisinin ortaca boylu olduğu görülmektedir. 1643 numaralı 1831 senesi nüfus defterinde köyden üç şahsın *Uşakda Hacı Şeyh Medresesinde* bulundukları da kaydedilmiştir.

4. Ekonomik Yapı

a- Meslekler

İnsanlar hayatlarını idame ettirebilmek için belli uğraşlara sahip olmalı ve bu sayede kendilerinin ve ailelerinin geçimlerini sağlamak zorundadırlar. Kişinin ya da topluluğun ihtiyaçları doğrultusunda oluşan meslekler, o topluluğun iktisadi hayatını faaliyetlerini etkiler.

II. Bayezid dönemi tahrir kayıtlarında köyde imam olmadığı görülmüş ve sadece *Nasuh veled-i Ferid* adlı şahıs sipahizâde olarak kayıt altına alınmıştır. Diğer köy sakinlerinin ise toprakla uğraştıkları belirtilmiştir.⁵⁸

1530 senesine ait 438 numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri'nde köyde 2 Sipahizâde bulunduğu belirtilirken diğer köy halkı hakkında herhangi bir bilgi verilmemektedir.⁵⁹ 1570 senesi tahrir kayıtlarına bakıldığında ise köyde *Carullah veled-i Eymir Fakih* adlı şahıs imam olarak kayıt edilirken diğer köy halkının toprakla uğraştığına dair ifadeler yer verilmiştir.⁶⁰

1831 senesi nüfus defterinde karşımıza ilk defa muhtarlık mesleği çıkmaktadır. *Abbasoğlu Seyyid Muhammed bin Halil*⁶¹ adlı kişi muhtar olarak kayıt edilse de yaptığı işler ve görevleri, görevlerinin sınırlarına dair bilgi verilmemiştir. Köyde imam olduğu düşünülse de herhangi bir kayıta rastlanmamıştır. 1648 numaralı 1841 senesi nüfus defterinde ise halkın büyük çoğunluğunun çiftçilik yaptığı görülmektedir. Köyde toplam 50 hane bulunmakta ve bunlardan 39 hane çiftçilik mesleğini icra etmektedir.⁶²

⁵⁷ BOA. NFS.-d, nr.1643.

⁵⁸ Özdeğer, age, s. 184.

⁵⁹ 438 numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, Ankara 1993, s. 33.

⁶⁰ Özdeğer, age, s. 184.

⁶¹ BOA. NFS.-d, nr.1643

⁶² BOA. NFS.-d, nr.1643

Tablo-5: Azizler Köyü Nüfus ve Temettuat Defterlerine Göre Meslek Dağılımı

Meslekler	1832 Senesi Nüfus Defteri	1841 Senesi Nüfus Defteri		1845 Temettuat Defteri	
		Kişi Sayısı	Hane No	Kişi Sayısı	Hane No
Berber	0	0	0	1	40
Bezzaz ⁶³	0	1	38	0	0
Çiftçi	0	39 ⁶⁴	0	0	0
Dülger ⁶⁵	0	1	39	1	37
Hatib	0	1	45	1	42
İmam	0	1	41	1	38
Kavas ⁶⁶	0	1	44	0	0
Kazgancı ⁶⁷	0	1	30	0	0
Kizir	0	0	0	1	41
Mansurede	0	2	11, 27	0	0
Muhtar	1	0	0	1	0
Murâbahacı ⁶⁸	0	1	47	0	0
Redif	0	4	5, 9, 32, 43	0	0
Ticaret Ehli	0	1	13	0	0

Nüfus defterlerinde ve temettuat defterinde gördüğümüz; bu meslek gruplarını icra eden şahıslar, geçimlerini hem mesleklerini icra ederek hem de çiftçilik yaparak sağlarlar. Meslekler içerisinde en dikkat çeken meslek ise Murâbahacılıktır. 47 numaralı hanede ikamet eden Koca Musa'nın bu kadar küçük bir köyde bu mesleği icra etmesi oldukça ilginçtir.

5. Tarım, Arazi ve Ürünler

a- Tarım ve Arazi

Azizler Köyü'nün arazi varlığı ve üretilen tarım ürünleri ile ilgili bilgi sahibi olduğumuz kaynaklar Mehtap Özdeğer'in II. Bayezid Devri ile 1520 ve 1570 tarihli mufassal nüfus ve arazi tahrir defterlerini kaynak olarak kullandığı eseri ile köye ait temettuat defterleridir. Özdeğer'in verdiği bilgiye göre II. Bayezid devri icmal defterinde bu topraklar tımar olarak *Murat veled-i Müstehâb ve İldutan âzâd-ı o ve Şâh Ali veled-i Hisâr beg* isimli şahıslara,⁶⁹ 1520 tahrir defterine göre *Lütfi, Süleyman ve Turmuş* adlı şahıslara⁷⁰ ve 1570 tarihli tahrir defterine göre *Mustafa, Nebi ve Bâli*⁷¹ adlı şahıslara tımar edilmiştir.

⁶³ Bezzâz: Bez vesair mensûcât satan tacir (kumaşçı). Bkz. Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 696.

⁶⁴ Çiftçi olan üç kişi aynı zamanda İmam, Kavas ve Dülger olarak da mesleklerini yapmaktadırlar. Bu sebeple yaptıkları iki meslek grubunda da yer almışlardır.

⁶⁵ Dülgerlik: Marangoz. Bkz. Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 633.

⁶⁶ Kavas: Büyük amirler hizmetinde çavuş, emir çavuşu. Bkz: Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, s.1086.

⁶⁷ Kazgancı: Kazan yapan ya da satan kimse.

⁶⁸ Murâbahacı: Fahiş faizle akçe ikraz edip, halkı soyan insafsız sarraf. Bkz. Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 1318.

⁶⁹ Age, s. 183.

⁷⁰ Age, s. 506.

⁷¹ Age, s. 521-523.

Tablo-6: Azizler Köyü Arazi Varlığı				
	II. Bayezid Dönemi Tahriri (Dönüm)	1520 Tahriri (Dönüm)	1570 Tahriri (Dönüm)	1845 Temettuat Defteri (Dönüm)
Mezrû Tarla	-	-	-	4.207,5
Bağ	-	20	50	99
Bostan	120	70	40	68,5
Meyve	-	-	2	-
Penbe	-	-	-	4
Afyon	-	-	-	114,5

Azizler Köyü'nün arazi varlığına arşiv kaynaklarından yola çıkarak baktığımızda karşımıza değerlendirilebilecek pek fazla veri çıkmamıştır. Fakat bağ ve bostan kayıtlarına baktığımızda; bağ arazilerinin tahrir ve temettuat kayıtları arasında geçen süre zarfında artış gösterdiğini söyleyebiliriz. Bostan arazileri ise II. Bayezid Dönemi'nde daha geniş alan kaplar iken 1570'lerde düşüş göstermiştir. Fakat 1845 senesi Temettuat Defteri'nin bizlere sunduğu kadarıyla 1570'ten 1845'e bostan arazisinde yine bir artış gerçekleşmiştir.

Aşağıdaki tabloda Azizler Köyü'nün hane sahiplerine ait arazi varlığı verilmiştir.

Tablo-7 : Azizler Köyü Arazi Varlığı Tablosu											
Hane No	Mezrû Tarla		Bağ		Bostan		Palamud	Afyon		Penbe	
	Dönüm	Haslat	Dönüm	Haslat	Dönüm	Haslat	Haslat	Dönüm	Haslat	Dönüm	Haslat
1	82	1359	1	509,5	0	0	344	0	0	0	0
2	141	6325	2,5	1710	3,5	415	1032	9	1539	0	0
3	114	5509	3	1945	3	1945	810	6	999	0	0
4	137	5499	2,5	855	4	370	1032	4	647	0	0
5	149	5115	2	1995	1	235	394	4	729	0	0
6	120	3945	2	1760	1	140	0	4	666	0	0
7	179	5615	2	1790	3	285	566	3,5	585	0	0
8	132	4682,5	2	1022,5	0	150	1376	5	828	0	0
9	92	3797	2	1190	2	200	516	2	292	0	0
10	126	3410	20	932	1	150	516	2	342	0	0
11	110	4054	2	1900	2	200	200	5	847	0	0
12	131	5217	1,5	630	1,5	150	900	4	819	0	0
13	136	5697	5	1860	1,5	200	1204	2	405	0	0
14	114	3940	2	1488,5	3	500	1148	10	1692	0	0
15	118	3521,5	1,5	1307,5	2,5	235	910	2	120	0	0
16	101	3002	1,5	611	2	190	728	2,5	405	4	200
17	104	3821,5	1	525	1	190	460	2	324	0	0
18	163	5080	3	1332	2	190	910	8	1332	0	0
19	105	4001	3	1500	3	285	192	9	1540	0	0
20	105	4481,5	3	1357,5	1,5	140	774	0	0	0	0
21	91	3468	1,5	1200	0,5	50	1104	2	324	0	0
22	86	3024	1	600	1,5	140	278	3,5	585	0	0
23	68	2761	1	452,5	1	190	364	1,5	243	0	0
24	53	2299,5	4	787	2	163	546	0	0	0	0
25	63	2143	2	878	1	100	738	2,5	414	0	0
26	73	3195,5	1,5	843	0	0	546	4	648	0	0
27	87	3049	2	1200	0	140	364	0	57	0	0
28	83	2534	2	737,5	2	190	576	0	0	0	0
29	74	2547	0,5	419	2,5	117,5	516	0	0	0	0
30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

31	19	724	1	335	0	0	516	0	0	0	0
32	38	1155	1,5	747,5	0	0	192	0	0	0	0
33	98	2515	2	452,5	0	0	452,5	0	0	0	0
34	124	3942	2	1475	3,5	325	896	0	0	0	0
35	75,5	2672	1,5	962	1,5	145	516	2	324	0	0
36	81	3530	1	335	1,5	145	212	0	0	0	0
37	80,5	3330,5	3	1200	5	460	384	3	531	0	0
38	91	1311	0	453	1	90	86	1,5	261	0	0
39	88	2951	2	724	1	95	344	0,5	90	0	0
40	68	2008,5	0,5	38,5	3	285	308	0	0	0	0
41	28	652	0,5	187,5	0,5	54	172	1	180	0	0
42	67,5	2610	2	187,5	0,5	45	364	2	324	0	0
43	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
44	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
45	39	255	0	0	0	0	0	0	0	0	0
46	70	2266	0,5	428	0	0	212	0	0	0	0
47	19	793,5	1	600	2	280	0	2	346	0	0
48	22	575	1,5	610	0	0	0	1	202,5	0	0
49	62	2230,5	1	201	0	0	536	4	648	0	0
Toplam	4.207,5	146.614	99	42.274	68,5	9.184,5	24.234,5	114,5	19.288,5	4	200

Mezrû tarla; ekilip, biçilen ve buradan ürün elde edilen tarlaları tanımlamak amacıyla kullanılan bir ifadedir. Mezrû tarlalarda, arpa, buğday, darı ve benzeri ürünler yetiştirilmektedir. Azizler Köyü Temettuat Defteri'ne göre köyün toplam mezrû tarlası yani ekilebilir tarlası 4207,5 dönümdür ve temettuatın yazıldığı yıl olan 1845 tarihinde bu araziden 146.614 kuruş hâsılat elde edilmiştir. Temettuat defterinde kaydı bulunan toplam 49 hane temel olarak ele alındığında hane başına yaklaşık 86 dönüm ekilebilir arazi ve bu araziden bir yılda yaklaşık 3 bin kuruş hâsılat elde edildiği sonucuna varılmıştır.

Anadolu'da üretilen meyve çeşitleri arasında öne çıkan üzüm üretimi bir faaliyet alanı olarak bağcılık şeklinde tanımlanmaktadır. Bu faaliyet kolunun Azizler Köyü'nün Temettuat kayıtlarında *Bedel-i 'Öşr Bağ, Resm-i Bağ* gibi isimlerle kayıt altına alındığını görmekteyiz. Azizler Köyü'nün temettuat kayıtlarında toplam bağ dönüm 99'dur. Köy'ün 99 bağ dönümünden toplam 42.274 kuruş hâsılat elde edilmiştir. Hane başına düşen hâsılat ise 862,7 kuruştur.

Osmanlı Devleti'nde çiftçi/köylü ailesi ihtiyacı kadar meyve sebze üretimi yapabilir ve bu ürettiği ürünlerin karşılığı olan vergiyi ödemekle yükümlü değildir. Buna mukabil kendisinin ve ailesinin ihtiyacından fazlasını satışa sunduğu takdirde vergi ödemekle mükelleftir. Bu durum Osmanlı kanunnamelerinde "... *sebzeden ve meyveden kendi maişetleri için olmayub, bazara getirüb satılursa, sahib-i arza defterde öşr-i bostan ve meyve hasıl kaydolanun öşr-i sebze ve meyve alınur...*"⁷² şeklinde geçmektedir. Ayrıca bostanlarda üretilen meyvelerin ya da sebzelerin vergileri, yetiştigi bölgeye ve çeşitliliğine göre değişmektedir. Azizler Köyü'nün temettuat kayıtlarında bostandan alınan vergi için; '*Öşr-i Bostan, Bedel-i 'Öşr-ü Bostan*' gibi terimler kullanılmıştır. Kaynağımız olan temettuat defterinden Azizlerde ne çeşit meyve sebze üretildiğini öğrenememekteyiz. Kayıt sırasında genel tabirler kullanılmıştır. Temettuat kaydından öğrendiğimiz kadarıyla Azizler Köyü'nde toplam 68,5 dönümlük tarlada bostan

⁷² Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, OSAV Yayınları, c. 1, İstanbul 1990, s. 178.

üretimi yapılmıştır ve bostandan elde edilen toplam gelir 9184,5 kuruştur. Anlaşıldığı kadarıyla bostandan dönüm başına 134 kuruş kazanılmıştır. Hane başına düşen hâsılat ise 187,4 kuruştur.

1845 yılı temettuat kayıtlarında Azizler Köyü'nün sakinlerinin önemli gelir kaynaklarından birisinin palamut olduğu görülmektedir. Belgede palamut, genellikle palamud eşcarı tabiriyle kayıt altına alınmıştır. Temettuat kayıtlarında hanelerin kaç palamut ağacına sahip olduğu belirtilmemekle birlikte palamuttan elde ettikleri hâsılat kayıt edilmiştir. Azizler Köyü'nde ikamet eden 49 hanenin 7'si dışında tamamında palamud kaydı bulunmaktadır ve 49 hanenin toplam palamut eşcarı hâsılatı 24234,5 kuruştur. Hane başına düşen gelir ise 494,58 kuruştur.

Özellikle Ege Bölgesinde tarımı oldukça sık yapılan ürünlerden birisi afyondur. XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin önemli ihracat ürünlerinden birisi olan afyon ihraç edilen ürünler arasında 7. sırada afyon bulunmaktadır.⁷³ Pek çok alanda kullanılan bir ürün olan afyonun tohumlarından çıkarılan yağ, yemeklerde, ressamlıkta ve sabunculukta kullanılırken, yağ çıkarıldıktan sonra kalan küspesi ise hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Sapları tutuşturucu olarak kullanılan afyonun en önemli özelliklerinden bir diğeri ise ağrı kesici, uyuşturucu, öksürük kesici ve spazm giderici olarak tıpta kullanılmasıdır.⁷⁴

Önemli bir ihracât ürünü olan afyonun, Azizler Köyü'nün temettuat kayıtlarında *bedel-i öşr-ü afyon* terimiyle vergiye tabi olduğu bilinmektedir. Kayıtlardan Azizler Köyü'nde 32 hanenin toplam 114,5 dönüm arazide afyon üretimi yapmakta olduğu ve toplam 19288,5 kuruş gelir elde ettiği anlaşılmaktadır. Köyde hane başına düşen afyon tarlası 2,3 dönümken hane başına düşen hâsılat ise 393,6 kuruş olarak hesaplanmaktadır.

Azizler Köyü'nde afyon ya da palamut gibi bir ilgi görmeyen ama kayıtlarda geçen bir diğer tarım ürünü, Türkçeye Farsça penbe-panbük ya da Kaşgarlı Mahmud'un iddiasına göre Oğuzca bir söz olan bamuktan⁷⁵ geçtiği ifade edilen penbe yani pamuktur. Pamuk üretimini köy de sadece 16 numaralı hanede ikamet eden Hüsamoğlu Hüseyin bin Mehmed'in 4 dönümlük tarlasında yapılmaktadır ve ismi geçen Mehmed Penbe tarlasından 200 kuruş hâsılat elde etmektedir.

b- Köyde Yetiştirilen Ürünler

Azizler Köyü'nde tarımı yapılan ürünlere ve tarihsel süreçlerine baktığımızda, en çok üretim ve elde edilen en çok hâsılat buğdaydır. II. Bayezid dönemi yapılan tahrirden 1845 Temettuat defterine kadar seyrini inceleyebildiğimiz buğday ekimi, düzenli olarak artış göstermektedir. Ancak yine takibini yapabildiğimiz bir ürün olan arpa ise, II. Bayezid döneminden 1520 tahririnin yapıldığı döneme azalmış daha sonra tekrar artış göstermiş ve 1845 Temettuat defterinde en büyük öneme sahip ikinci ürün olmuştur.

Tablo-8: Azizler Köyü'nün Tarihsel Süreçte Yetiştirdiği Ürünler ve Hâsılatları

	II. Bayezid Dönemi Tahriri		1520 Tahriri		1570 Tahriri		1845 Temettuat Defteri	
	Kile ⁷⁶	Akçe	Kile	Akçe	Kile	Akçe	Kile	Hâsılat
Buğday (Hinta)	112	560	182	-	240	3120	5345	3501,5
Arpa (Şair)	112	336	40	-	130	1040	4760	1084,5

⁷³ Filiz Çolak, "İzmir Ticaretinde Afyonun Yeri ve Önemi", *Osmanlı*, c. 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 528.

⁷⁴ Agm, s. 528.

⁷⁵ Nebi Bozkurt, "Pamuk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 34, İstanbul 2007, s. 154.

⁷⁶ Kuru meyve veya hububat ölçümünde kullanılan ölçek. Cengiz Kallek, "Kile", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 25, Ankara 2005, s. 569-570.

Melaz ⁷⁷	-	-	-	-	-	-	1115	486
Yulaf	18	54	52	-	90	-	40	22,5
Mercimek	-	-	-	-	4	52	45	31
Nohud	-	-	12	-	5	65	200	129
Burçak	-	-	-	-	20	120	415	312,5
Fiğ	-	-	6	-	-	-	-	-
Soğan	-	-	-	-	-	-	55	16,5

1845 senesi Temettuat defterinde kayıtlı 49 hanenin ürettikleri tarım ürünleri ve bu ürünlerden elde ettikleri hâsılatları ise ayrıntılı bir şekilde aşağıdaki tabloda inceleyebiliriz.

Tablo-9: Azizler Köyü'nün 1845 senesi Temettuat Kayıtlarına Göre Köyde Yetiştirilen Ürünler

Hane No	Hınta		Şair		Melaz		Burçak		Palamut		Nohut		Mısır	
	Kile	Kuruş	Kile	Kuruş	Kile	Kuruş	Kile	Kuruş	Kile	Kuruş	Kile	Kuruş	Kile	Kuruş
1	40	31,5	30	12	0	0	-	2	400	16	0	0	0	0
2	340	238	215	86	0	0	30	15	1200	48	0	0	0	0
3	150	105	160	64	95	47,5	15	7,5	1000	40	10	7	0	0
4	200	14	150	60	50	25	10	5	1200	48	10	7	10	-
5	160	112	70	28	0	0	10	5	40	16	0	0	-	2
6	120	87	150	60	0	0	0	0	0	0	0	0	70	37
7	200	140	60	24	110	57	11	5	600	24	0	0	20	12
8	140	98	60	24	0	0	10	7	1600	64	20	14	0	0
9	100	70	110	44	50	27	50	25	600	24	0	0	0	0
10	100	70	110	44	0	0	50	25	600	24	0	0	0	0
11	170	122	80	32	80	42	0	0	200	8	0	0	0	0
12	200	140	40	18	0	0	10	7	100	40	20	14	0	0
13	190	133	70	28	0	0	20	100	1400	56	0	0	0	0
14	60	42	20	8	140	22	0	0	130	52	10	7	0	0
15	120	84	60	24	0	0	20	10	100	0	10	10	0	0
16	150	108	70	30	100	50	0	0	800	32	20	4,5	0	0
17	140	98	90	36	0	0	20	10	500	20	0	0	30	17
18	160	112	70	28	15	7,5	0	0	1550	40	0	0	0	0
19	160	112	80	32	60	10	10	5	200	8	0	0	0	0
20	120	84	80	32	0	0	10	7	900	36	0	0	0	0
21	150	105	80	32	0	0	10	7	1400	26	0	0	-	2
22	80	59	70	28	0	0	30	15	300	12	20	17	0	0
23	135	94,5	45	18	0	0	30	15	400	16	10	7	0	0
24	65	45,5	0	0	50	25	10	5	600	24	0	0	0	0
25	80	56	20	8	0	0	5	2,5	800	32	0	0	0	0
26	190	133	70	30	0	0	5	2,5	600	24	0	0	0	0
27	90	63	25	10	0	0	5	2,5	400	16	0	0	30	15
28	90	63	20	8	60	30	0	0	600	24	0	0	10	5
29	105	73,5	30	12	0	0	0	0	600	24	0	0	25	12,5
30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
31	0	0	15	6	40	20	0	0	600	24	0	0	0	0
32	40	28	0	0	15	7,5	0	0	200	8	0	0	0	0
33	80	56	35	14	50	22,5	5	2,5	800	32	35	24,5	0	0
34	110	70	50	20	30	15	5	2,5	1100	44	0	0	15	7,5
35	80	56	60	24	0	0	10	5	600	24	0	0	0	0
36	60	42	70	28	45	22,5	0	0	220	9	20	14	0	0

⁷⁷ Melâz: Arpa ya da darı ile karışık buğday. Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 1401.

37	180	126	90	36	0	0	5	2,5	400	16	0	0	0	0
38	100	70	35	14,5	50	25	0	0	200	8	0	0	0	0
39	90	63	0	0	70	28	5	2,5	400	16	5	3,5	10	5
40	30	21	90	36	0	0	10	5	300	12	5	3	10	5
41	40	28	0	0	0	0	0	0	200	8	0	0	0	0
42	150	105	20	8	0	0	0	0	400	16	0	0	0	0
43	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
44	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
45	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
46	235	42	35	14	0	0	5	2,5	200	8	0	0	0	0
47	35	24,5	35	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
48	10	7	20	8	5	2,5	0	0	0	0	5	3,5	0	0
49	100	70	5	2	0	0	10	5	600	24	0	0	0	0
Toplam	5345	3501,5	4760	1084,5	1115	486	415	312,5	25440	1043	200	129	230	120

XIX. yüzyıl Osmanlı tarımında kuru meyve ve hububat ölçümünde kile ölçü birimi kullanılmaktadır. Arapça'da ölçmek için keyl mastarı kullanılırken, ölçek anlamında ise kile kullanılmaktadır.⁷⁸ Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre ise kile; genellikle tahıl ölçmede kullanılan belirli hacimdeki kap, ölçek olarak geçmektedir. Kile; iki gaz tenekesi oylumunda tahıl ölçeği (Muğla), 30 kilogram gelen bir ölçü birimi (Kırşehir ve Yöresi), 14 şiniklik buğday ölçeği (Senirkent-Isparta) anlamlarında verilmiştir. Aynı şekilde TDK sözlüğünde şinik⁷⁹, 7,5-8 kg. tahıl ölçeği ve bir teneke miktarındaki tahılın dörtte biri şeklinde anlaşılmıştır. Bu bakımdan 1 kilenin 30 kg olarak kabulünün mümkün olduğu düşünülmektedir.⁸⁰

İnsanlığın en temel ihtiyacını karşılayan hububat olan buğday, Azizler Köyü'nde üretimi en yüksek olan tarım ürünüdür. Azizler Köyü'nün 1845 senesi Temettuat kayıtlarında toplam buğday üretiminin 5345 kile/160.350 kg olduğu ve hane başına 109 kile/3272,4 kg buğday düştüğü görülmektedir. 5345 kile buğdaydan 534,5 kile öşür verilmiş, bu öşürün kuruş karşılığı ise 3501,5 kuruştur. Buğday ekimi yapmayan haneler öşür hesaplamasına dâhil edilmediğinde hane başına düşen öşür miktarı ise 12,1 kile/ 79,57 kg'dır.

En az buğday kadar önemli bir diğer tarım ürünü olan arpanın da Azizler Köyü'nde tarımının yapıldığı bilinmektedir. 1845 senesi Azizler Köyü'nün Temettuat kayıtlarına göre; köyün toplam arpa üretimi 4760 kile/142800 kg olup, bu üretimden 476 kile arpa öşür olarak belirlenmiştir. 476 kile arpaya karşılık 1084,5 kuruş öşür olarak ödenmiştir. Hane başına ortalama 97,1 kile arpa düşerken, hane başına 22,13 kuruş öşür düşmektedir. Arpa üretimi yapmayan hanelere göre yapılan öşür hesaplamasında ise hane başı 11,60 kile arpaya karşılık 26,45 kuruş ödeme yapılmalıdır.

Buğday ve arpadan sonra Azizler Köyü'nde en çok ekimi yapılan besin kaynaklarından birisi de burçaktır. Hayvan yiyeceği olarak kullanılması burçağı oldukça önemli kılmıştır. Azizler Köyü'nde toplam burçak üretimi; 415 kile/12450 kg'dır. Köyde toplam 19 hane burçak üretimi yapmamaktadır. Köyün toplam burçak öşrü 41,5 kile/1245 kg'dır. Burçak üretimi yapmayan haneler yine hane öşür hesaplamasına katılmadığında ise hane başına düşen arpa öşrü, 1,383 kile/ 41,5 kg olarak görülmektedir.

⁷⁸ Kallek, agm, s. 568.

⁷⁹ <https://sozluk.gov.tr/?q=%C5%9Finik&aranan=> (E.T. 24.10.2020)

⁸⁰ Saim Savaş, *Sirge Kazası Dikey Boyutta Bir Yerel Tarih Araştırması*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2017, s. 343.

Anadolu coğrafyasında yetiştirmeye elverişli hububat ürünlerinden birisi de nohuttur. Nohut, Azizler Köyü'nün üretiminde buğday, arpa ve burçaktan sonra dördüncü sırada yer alan bir tarım ürünüdür. Azizler Köyü'nün 1845 senesi Temettuat defterinden köyün toplam nohut üretimi 200 kile/6000 kg'dır. 200 kile nohutun öşrü ise 20 kile olup 129 kuruşa karşılık olduğunu öğrenmekteyiz. Köyde yalnızca 13 hane nohut üretimi yapmaktadır. Üretim yapan haneler için öşür hesaplandığında hane başına 1,538 kile/ 46,14 kg nohut öşrü düşmektedir.

Daha çok hayvan yemi olarak kullanılan yulafın tarım ürünleri içerisinde önemli bir yeri vardır. Azizler Köyü'nde ise yulaf üretiminin düşük olduğu gözlenmiştir. Köyde toplam 40 kile/1200 kg yulaf üretimi yapılmaktadır ve bu üretim de sadece 49 numaralı hanede ikamet eden Kerimoğlu İsa bin Kerim tarafından yapılmaktadır. Üretimi sadece bir hane yaptığından hane başına düşen öşür, 4 kile/120 kg'dır. 4 kile yulaf öşrü ise 22,5 kuruşa karşılık gelmektedir.

Yulaf gibi melâz da hayvan yemi olarak kullanılan bir tarım ürünüdür. Hayvanat ve yeminden alınan öşüre baktığımızda oldukça önemli bir ürün olduğu görülmektedir. Köyde toplam 1115 kile/33450 kg üretim vardır. Bu miktardaki üretimin 111,5 kile/3345 kg öşrü belirlenmiş olup, öşrünün karşılığı ise 486 kuruştur. Köyde melâz tarımı yapan yalnızca 19 hane vardır. Hane başına; 5,87 kile/176,1 kg öşür miktarı düşmektedir.

Azizler Köyü'nde üretimi yapılan bir diğer tarım ürünü mercimektir. Köyde sadece bir hanede üretimi yapılan mercimeğin toplam üretimi 45 kile/1350 kg'dır. Hane sahibinin ödediği öşür 4,5 kile/135 kg olarak belirlenmiş, karşılığı ise 31 kuruştur.

Azizler Köyü'ne ait temettuat defterinde bahsi geçen tek sebze soğandır. Köyde soğan üretimi yapan ve kayıtlara geçen üç hane vardır. Toplam 55 kile/ 1650 kg üretim yapılmıştır. Üretimden 5,5 kile/165 kg öşür miktarı belirlenmiştir. Üretim yapan hanelerin hane başına düşen öşür ise; 1,833 kile/ 54,99 kg'dır.

c- Azizler Köyü'nün Hayvan Varlığı

Tablo-10: Azizler Köyü'nde Büyükbaş Hayvan Sayıları										
	Sağman İnek		Yoz İnek	Camuş Öküzü	Camuş Danası	Erkek Dana	Düğe	Kısır İnek	Kara Sığır Öküzü	Manda Öküzü
	Adet	Hâsılat								
Toplam	2	1760	12	18	5	22	28	3	110	5

Azizler Köyü'nün büyükbaş hayvan varlığının büyük bir kısmını karasığır öküzü olarak ifade edilen sığır oluşturmaktadır. Osmanlı çift-hane sisteminin ve traktör öncesi ziraat hayatının temeli olan öküz,⁸¹ Azizler Köyü'nün büyükbaş hayvan varlığının temelini oluşturmaktadır. Köyde sağman (sağılan) inek, yoz (kısır) inek ve düğe toplamı 75'tir. 1 sağman inek 55 kuruş hâsılat getirmektedir. Köyün toplam sağman inek hâsılatı ise 4.125 kuruştur. Hane başına ise bu hayvandan 121,32 kuruş hâsılat düşmektedir. Köyde sığır cinsi olarak camuş öküzü, camuş danası, erkek dana, manda öküzü ve karasığır öküzü bulunmaktadır. Karasığır öküzü köyde 110 adet bulunurken, camuş öküzü 18, camuş danası 5, manda öküzü 5, erkek dana 22 adet bulunmaktadır. Toplam 160 adet sığır-öküz cinsi büyükbaş hayvan bulunmaktadır. 8 hanede öküz-sığır türü büyükbaş hayvan bulunmamaktadır. Hane başına ortalama 3,9 öküz-sığır varlığı düşmektedir.

⁸¹ Age, s. 348.

Tablo-11: Azizler Köyü'nde Küçükbaş Hayvan Sayıları										
	Yoz Koyun		Yoz Keçi		Sağman Koyun		Sağman Keçi		Oğlak	Kuzu
	Adet	Hasılat	Adet	Hasılat	Adet	Hasılat	Adet	Hasılat	Adet	Adet
Toplam	161	270,5	20	20	129	1935	56	731	35	97

Azizler Köyü'nün küçükbaş hayvan varlığını oğlak, kuzu, sağman keçi, sağman koyun, yoz keçi ve yoz koyun oluşturmaktadır. Köyde toplam 111 adet keçi cinsi hayvan bulunurken, 387 adet de koyun cinsi hayvan bulunmaktadır. Köyde toplam 498 küçükbaş hayvan bulunurken, 34 hane küçükbaş hayvanın hiçbir türünü yetiştirmemektedir. Hane başına düşen küçükbaş hayvan sayısı, $498/15=33,2$ 'dir. Bu sayı sığır cinsi ile karşılaştırıldığında yüksek görülmektedir ama bugün dahi kırsal kesimde küçükbaş hayvan varlığı büyükbaşla kıyaslandığında her zaman daha fazla olmuştur. Sağman büyükbaş ve sağman küçükbaşın kayıtlarda sunulduğu kadarıyla yıllık hâsılatını karşılaştıracak olur isek; 1 sağman inek 55 kuruş gelir getirirken, 1 adet sağman koyun 15 kuruş, 1 sağman keçi 13 kuruş gelir getirmektedir. 1 yoz keçiden 1 kuruş elde edilirken, 1 adet yoz koyun 2 kuruş hâsılat getirmektedir.

Tablo-12: Azizler Köyü'nde Binek ve Yük Hayvanları Sayısı												
	Sıpa-yı Merkep		Merkep Maa Sıpa		Erkek Merkep	Dölsüz Merkep	Kısır Kısırak	Erkek Tay	Bargir		Dişi Merkep	
	Adet	Hâsılatı	Adet	Hâsılatı	Adet	Adet	Adet	Adet	Adet	Hâsılatı	Adet	Hâsılatı
Toplam	3	50	15	375	8	18	2	3	3	100	1	25

Köydeki toplam binek ve yük hayvanı sayısı 53 adettir. Hane başına düşen ortalama hayvan ise $53/45=1,17$ adettir.

1845 senesi Azizler Köyü'nün temettuat kayıtlarından köyde arı yetiştiriciliği-kovan üretiminin de yapıldığı görülmüştür. Köyde hayvancılığının en alt basamağını oluşturan arıcılık toplam 6 hane tarafından yapılmaktadır.

6. Temettuat ve Ödenen Vergiler

Azizler Köyü'nün ekonomik durumunu öğrenebildiğimiz Osmanlı Devleti memurlarının hazırladığı son temettuat kaydı ve bizimde ana kaynaklarımızdan olan 1845 Temettuat defteridir. Temettuat defterine kayıtlar işlenirken ilk sayfada *Uşâk Kazâsına tâbi Azizler Karyesi'nin emlâk ve arâzi temettuat defteridir. Sıra 116*⁸² ifadesine yer verilmiştir. İkinci sayfanın en üst kısmında "*Hüdâvendigâr Eyaletinin hâvi olduğu kazâlardan Kütâhya kâimakamlığı dâhilinde kâin 'Uşâk Kazâsına tâbi Aziz Karyesinde mükim ahâlilerin emlâk ve*

⁸² BOA, ML.VRD.TMT.-d, nr. 9440.

arazi ve temettuâtının mübeyyin defteridir.” cümlesine yer verilmiş ve ardından köydeki hanelerin temettuat ve vergilerinin kaydına geçilmiştir.

Kayıtlarda ilk olarak hane sahibinin ismi yazılmıştır. Bu yazının üstüne yatay olarak ilk önce hane sahibinin verdiği vergi-yi mahsûsa miktarı kayıt edilmiştir. Altına ekimini yaptığı ürünler ve miktarları yazılmıştır. Hane sahibinin adının yazıldığı kısımda aile adı, unvanı, mesleği ve hane numarasına yer verilmiştir. Altındaki kısımda ise ekim yaptığı tarla dönümleri ve hayvanat adedi ve yıllık hâsılatı verildikten sonra hane sahibinin yıllık toplam temettuatı en sona yazılmıştır. Ayrıca hane sahibi bir mesleğe sahipse ve bundan gelir kazanmakta ise *yıllık temmettuât ve sâir ticâretinden* şeklinde ifade edilmiştir.

Temettuat defterinin son kısmında köyün toplam bilgileri not alınmıştır. Köyde toplam 166 neferân, 49 hane bulunmaktadır. Köyün toplam temettuatı 134.870,5 kuruştur. Köyün toplam Adet-i Ağnam Vergisi 11.145,5 kuruş, toplam Aşar vergisi 1844 senesi için 11.251 kuruş, 1845 senesi için ise 14.526,5 kuruştur.

Köyde toplam 43 hanenin temettuat ve vergi kaydı bulunmaktadır. Köyün toplam temettuatı 134.870,5 kuruş ve vergi-yi mahsûsası (yıllık ödediği vergi) 9.436 kuruştur. Bu verilere göre hane başına düşen temettuat 2931,9 kuruş, vergi-yi mahsûsa ise 205 kuruştur. Fakat bu tutarlar, yaklaşık değerler olarak düşünülse de kesin bilgi niteliği taşıdığı düşünülmemelidir. Zira bazı hanelerin temettuat girişi yapılsa vergi ödediği bilinse dahi vergi-yi mahsûsası yazılmamıştır.

Sonuç

Bu çalışma Osmanlı arşivlerinde bulunan farklı defter gruplarındaki bilgilere dayanılarak günümüzde Uşak'ın Sivaslı ilçesine bağlı bulunan olan Azizler Köyü hakkında dikey boyutta bir yerel tarih çalışması olarak nitelendirilebilir. Azizler Köyü, yerleşim alanı olarak kullanılmaya başlandığı ilk anlardan günümüze kadar uzanan süreçte küçük bir köy görüntüsünde olmuştur. Bu köy hakkında elde edilen verilerden başta nüfus olmak üzere, üretilen tarım ürünleri, sahip olunan hayvan varlığı, ödenen vergi miktarı, köyde yaşayan ailelerin adları, hane reisi olarak kaydedilen erkeklerin isimleri, ödedikleri vergi miktarları, tipolojileri gibi farklı bilgiler elde edilebilmektedir.

1643 numaralı nüfus defterinde erkek nüfus 144 olarak kaydedilmiş ancak hane durumu belirtilmediği için genel nüfus çıkarımı yapmak mümkün olmamaktadır. Fakat 1648 numaralı nüfus defterinde 50 hane kaydedilmektedir ki buradan köyün mezkûr tarihteki nüfusunun 250 civarında olduğu tahmin edilmektedir. 1832 senesi nüfus defteri sürekli güncellenmiş ve sayımdan sonra olan yeni doğumları ve ölümleri de kayıt altına almıştır. Temettuat defterinde ise sadece vergi müellifi hane sahipleri belirtildiği üzere nüfus hakkında sadece genel nüfusun 245 olabileceğini söyleyebiliriz. Köye ait her iki nüfus defterinde de yaş ortalamasının oldukça düşük olduğu dikkati çekmektedir ki köyde yaşayanların % 49'luk kısmını genç nüfus oluşturmaktadır.

1845 Temettuat defteri kayıtlarında dikkat çeken noktalardan birisi de muhtarlık/ kizirlik yapan şahısların Tanzimat'ın ilanından sonra vergiden muaflık durumlarıdır. Artık kendilerine maaş bağlandığını bildiğimiz halde, köydeki muhtarın ya da kizirin hem vergi ödeyebilecek iken ödememesi hem de muhtarlık/kizirlik ücreti alması düşündürücü bir olaydır. Burada karşımıza çıkan durumun kayıt memurunun bir hatası olduğu düşünülmektedir. Temettuat defterine göre köyde küçükbaş hayvan yetiştiren hanelerin büyükbaş hayvan yetiştirmedeği gözlemlenmiştir. Aynı durumun tam tersi de söz konusudur.

Osmanlı Döneminde Uşak Kazasına bağlı bir köy olan Azizler Köyü'nü idari, iktisadi ve sosyal boyutlarıyla incelemeye çalıştığımız bu mikro tarih çalışması ortaya koyduğu sonuçlar itibarıyla hem Sivaslı İlçesi hem de Uşak üzerine yapılacak olan çalışmalar konusunda destekleyici ve karşılaştırma yapmaya müsait veriler ortaya koymaktadır. Çalışmamızda ortaya

konulan veriler daha kapsamlı çalışmalar sayesinde geliştirilebilir ve yeni çalışmalar için bir ön araştırma olarak nitelendirilebilir.

Kaynakça

I. Arşiv Belgeleri

BOA, NFS.d., nr.01643.

BOA, NFS.d., nr.01648.

BOA, MAD.d., nr.0298.

BOA, ML.VRD.TMT.d.,nr. 09440.

438 Numaralı Muhâsebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), I, Dizin Ve Tıpkıbasım, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara, 1993.

H.1325/M.1907 Senesi Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi 34. Def'a.

II. Kitaplar

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, OSAV Yayınları, c. 1, İstanbul 1990.

Cumhuriyet'in 75. Yılında Uşak, Uşak Valiliği, Uşak, 1998.

ÖZAV, Lütfi, *Sivaslı İlçesinin Coğrafi Etüdü*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 2002.

ÖZDEĞER, Mehtap, *15-16. Yüzyıl Arşiv Kaynaklarına Göre Uşak Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2001.

SAVAŞ, Saim, *Sirge Kazası Dikey Boyutta Bir Yerel Tarih Araştırması*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2017.

SOLAK, Erdoğan, *XX. Yüzyılda Uşak*, Uşak Valiliği İl Özel İdaresi ve Uşak Merkez Köylerine Hizmet götürme birliği Yayınları, Uşak 2002.

TUTSAK, Sadiye, *Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Uşak (1923-1933)*, Uşak Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir 1998.

TÜMER, Haşim, *Uşak Tarihi*, Uşak Halk Eğitime Yardım Derneği Kültür Yayınları, Gün Matbaası, İstanbul 1971.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

III. Makaleler, Raporlar Ve Tezler

AYMAN, Emre, "Sivaslı İlçesi İdari Coğrafyası", *Türk İdare Dergisi*, S. 340, Ankara Ocak-Şubat, 1973, s. 109-121.

ÇOLAK, Filiz, "İzmir Ticaretinde Afyonun Yeri ve Önemi", *Osmanlı*, c. 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 528-532.

GÖYÜNÇ, Nejat, "Hane Deyimi Hakkında", *Tarih Dergisi*, S. XXXII, İstanbul Mart 1979, s. 331-348.

KARAHAN, Ümran Ozan, *Eskiçağ'da Uşak ve Çevresi (En Eski Devirlerden M.S 395 Yılına Kadar)*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 2015.

ÖZDEMİR, Oktay, “Tarih Yazımında İki Yeni Yaklaşım: Sözlü Ve Yerel Tarih”, *Tarih Nasıl Yazılır? Tarih Yazımı İçin Çağdaş Bir Metodoloji*, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2011, s. 199-222.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütahya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı, Karar Tar: 28.05.2015, Karar No: 2435.

TUTSAK, Sadiye, “Uşak Kazasında Mülki Taksimatın Gelişimi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c. IX, S. 1, İzmir Ocak 1994, s. 309-325.

TUTSAK, Sadiye, “Osmanlı Devleti'nin Son Devirlerinde Uşak Kazası”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c. 16, S. 1, 2001. s. 175-192.

IV. Ansiklopedi Maddeleri

AKYILDIZ, Ali, “Muhtar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 31, İstanbul 2006, s. 51-53.

BEYDİLLİ, Kemal, “İmam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 22, İstanbul, 2000, s. 181-186.

BOZKURT, Nebi, “Nüfus”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 11, İstanbul 2007, s. 293-294.

BOZKURT, Nebi, “Pamuk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 34, İstanbul 2007, s.154-156.

KALLEK, Cengiz, “Kile”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 25, Ankara 2005, s. 568-571.

V. Sözlükler Ve Online Kaynaklar

Şemseddin, Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2005.

<https://sozluk.gov.tr/?q=%C5%9Finik&aranan=> (E.T. 24.10.2020)